

Ders Notları 17

Descartes'a Giriş

Dersin Planı

- I. Sömestirin İkinci Yarısının Arka Planı
- II. Modern Dönemin Önemli Özellikleri
- III. Descartes'a Giriş
- IV. Birinci Meditasyon
- V. İkinci Meditasyon: Cogito

I. Sömestirin İkinci Yarısının Arka Planı

- Platon ve Aristoteles'ten Aquinas'a geçerken, klasik ya da antik dönemden Ortaçağ'a geçtik.
- Thomas Aquinas'tan Descartes, Hobbes ve Kant'a (daha sonra Dostoyevski'ye) geçerken Ortaçağ'dan Avrupa tarih ve düşüncesinin modern dönemine geçiyoruz.

II. Modern Dönemin Önemli Özellikleri

A. Keşif Çağı

- Keşif Çağı Portekizlilerin araştırmalarıyla başlar. Columbus'un 1492 yolculuğuyla ve Macellan'ın dünyanın etrafını gemiyle dolaşmasıyla doruk noktasına erişir.
- Ulusal devletlerin keşif gezilerini finanse etmesi ile olanaklı oldu. Bu keşiflerden elde edilen gelirler onlara çok büyük miktarlarda para getirdi.

B. Hümanizm Çağı

- 1500'lerde bilim adamları klasik Yunan ve Roma ilim ve edebiyatına döner.
- Bu, modern İncil eleştirisinin başlangıcını imler.
- Hümanist seküler değerlere yapılan vurgu artar.

C. Bilim Çağı

- 1543'te Kopernikus günmerkezlilik hipotezini yayımladı.
- 1610'da Galileo teleskopla toplanmış delillere dayanan, Kopernikus'un haklı olduğunu savunan bir argüman yayımladı.
- 1600'lerin ortasında, Newton matematiksel fiziği icat ettiği eseri yayımladı. Onun eseri Aristotelesçi bilimin hegemonyasını etkin bir şekilde sona erdirdi.

D. Reform Çağı

- 1517'te Martin Luther adında genç bir Alman rahip, Almanya, Wittenberg'deki kilise kapısına "95 Tez"i çivileyerek Avrupa'nın çehresinin sonsuza dek değişmesine yol açtı. Luther yalnızca Katolik Kilisesini ıslah etmek istemiş olabilir ama onun yerine Protestanlığı icat etti. O, Almanya, İsviçre

boyunca hızla yayılarak sonunda İngiltere'ye ulaştı..

- 1530'larda devletler Roma'yla mali, siyas, ve hukuksal bağlarını koparabilirlerdi.
- Roma Katolik hegemonyasının sonu Avrupa'ya geniş çapta dini ve ahlaksal çoğulculuk getirdi. Bazıları Hıristiyanlığı ruhani bir birlik/bütün (unity) olarak düşünmeye devam etti, ama 1500'lerin son üçte birinde Protestanlık ve çoğulculuk Avrupa hayatına yerleşmişti.

E. Geç Ortaçağ Dönemi ile Modern Dönemin Karşılaştırmalı Özellikleri

Geç Ortaçağ Dönemi	Erken Modern Dönem
Gücün gittikçe daha çok ulus-devletlerde yoğunlaşması	Ulus-devletler Avrupa'nın siyasi birimleri
Katolik Hıristiyanlığın geniş çaplı dini birliği	Avrupa'da geniş çapta dini çoğulculuk hakim
Katolik Kilisenin otoritesinin egemenliği	Kilise otoritesinden bağımsız birçok ulus-devlet ve vatandaş
Aristoteles'in yeniden bulunması üzerine entelektüel mayalanma	Bilim ve hümanistik çalışmalar üzerine entelektüel mayalanma
Thomas Aquinas için bilginin paradigması felsefe ve teoloji	Bilginin paradigması gittikçe daha çok bilim ve onun dayandığı matematik.

F. Felsefede Değişimler

- Aquinas'ın doğumundan 300 yıl sonra, onun entelektüel, siyasi ve ruhsal dünyası paramparçaydı. Ölümünden 350 yıl sonra, un ufak olmuş, uçup gitmişti.
- Felsefe insanların dünyadaki yeriyle, ne olduklarıyla, ne yapmaları gerektiğiyle, nasıl yaşamaları gerektiğiyle ilgilenir.
- Bu nedenle, felsefe dünyayla birlikte değişmelidir: eski siyaset açıklamaları ortadan kalkar ve yenileri savunulur. Eski etik açıklamaları rafa kaldırılır ve yenileri ifade edilir. İnsanların nasıl bilgi sahibi olabildiklerine dair eski açıklamalar unutulması ve yenileri öne sürülmelidir. Felsefe baştan başlamalıdır: Descartes giriş yapar.

III. Descartes'a Giriş

A. Hayatı ve Zamanları

- Rene Descartes 1596-1650.
- Shakespeare (ö. 1620), Galileo (ö. 1643), ve Rembrandt (ö. 1669)'ın çağdaşıydı.
- Felsefe hariç, yaşamını ilginç kılan tek şey ölüm koşullarıydı, İsveç kraliçesine ders verirken....

B. Descartes'in Felsefi Programı

- Zamanında öğretildiği şekliyle Thomistik felsefe çalıştı, onu iyi bilirdi ve bir süreliğine kabul etti.
- Aynı zamanda fizik ve matematik çalışarak, kendi adını verdiği Kartezyen geometriyi icat etti. Bu çalışma alanları kümesi, geometrinin kesinliği ve yapısından etkilendiği ölçüde, onu Thomistik felsefenin yetersizliğine ikna etti.
- Bütün bilginin geometride bulunan bilgi kadar kesin olmasını istedi ve bir felsefenin bunun nasıl olanaklı olabileceğini göstermesini istedi.

IV. 1. Meditasyon

A. Şüphenin Varlığı

- Çok yüksek sayıda inançlarımız vardır.
- Ama bunların birçoğu kesin değildir. Yeterli yaratıcı zekayla, hepsinden şüphe edilebileceğini görürüz:

1. Duyular ve hafıza bizi kandırır.
2. Uyurken rüya görürüz.
3. Tanrı bizi kandırıyor olabilir mi?
4. Şeytani bir dehanın, bir cinin, bizi inandırdığımız hiçbir şeyin aslında doğru olmayacağı şekilde kandırıyor olması kesinlikle olasıdır.

B. Şüphe Yöntemi

- Hangi inançların doğru olduğunu belirlemek için bir önsav gerekir. Bu önsav yoluyla:
 1. bir kişinin hangi inançlara ancak kendini onların kesinliğine adanmış bir şekilde inanması gerektiğine karar verebiliriz.
 2. geometrinin aksiyomlarının kesin görüldüğü kadar kesin görünen birkaç inancı ayırıp, onlardan diğerlerine ulaşabiliriz.

"Arkhimedes yerküreyi yerinden oynatıp başka bir yere taşımak için yerinden kıvıldamayacak sağlam bir noktadan başka bir şey istemiyordu; aynı şekilde ben de, bir tek kesin ve kuşku götürmez hakikat bulmak mutluluğuna erişirsem, büyük umutlar beslemekte haklı olduğumu göreceğim." (İkinci

Meditasyon, birinci paragraf)^[1]

- Descartes, tek bir güvenilir temel bulabilse, bildiğimizi sandığımız şeylerin çoğunun aslında güvenilir olduğunu göstermeyi umuyor. Ama o ne olabilir?

V. 2. Meditasyon: Cogito

A. Bu, bütün felsefede en ünlü pasajdır:

"Fakat bütün dünyada hiçbir şeyin, hiçbir yerin, hiçbir göğün, hiçbir ruhun ve hiçbir bedeninin olmadığına inandırmıştım kendimi; böylece kendimin de var olmadığına inanmış olmuyor muyum?"

Hiç de değil. Kendimi inandırmışsam ya da sadece herhangi bir şey düşünmüşsem, varmışım demektir.

Ne ki, bilmediğim, tanımadığım çok güçlü ve hilekar bir aldatıcı da var ki, beni her zaman yanıltmak için bütün çaba ve marifetini gösteriyor.

Demek ki, o beni aldatıyorsa, var olduğuma kuşku yoktur. Değil mi ama, beni istediği kadar aldatsın, bir şey düşündüğüm sürece bir var olmamaklığım sonucunu elde edemeyecektir. Öyle ki, konu iyice düşünüldüğü her nokta özenle incelenince, *'ben'im, varım* önermesini her dile getirişimde veya her tasarlayışimde bunun zorunlu olarak doğru olduğu sonucuna varmak ve bu sonucu değişmez saymak gerekiyor." (İkinci Meditasyon, üçüncü paragraf)^[2]

B. Bu Argümanı Nasıl Anlamalı?

- Kendimi herşeyden şüphe edilebileceğine ikna ettim.
- Ama ben ikna oldum ve ikna etmeyi ben yaptım.
- BU NEDENLE "Ben vardım".

C. İtiraz ve Yanıt

- İtiraz: Varlığım konusunda kandırılıyor olmam olanaklı değil mi?

- Yanıt: "O beni aldatıyorsa, benim var olduğum şüphe götürmez."

D. Çıkarım

- Zihinsel etkinlikte bulunma, düşünme, bana onu yapmakta iken var olduğumu kanıtlar.
- Cogito ergo sum "Düşünüyorum" öyleyse "varım" demektir.
- 'Düşünmek', şunları da içeren bir zihinsel etkinlikler yelpazesini kapsar: şüphe, doğrulama, yadsıma ve bilme.
- Bütün bilginin—bizim ve onun—güvenilir temeli bu çıkarımdır.

E. Argümanın Kanıtlamadığı İki Nokta:

- Kendimizi, koma, rüyasız uyku, ve baygınlık dahil olmak üzere, zihinsel etkinsizlik sürelerinde varlığımızı sürdürüyor olarak düşünürüz. Bu argüman zihinsel etkinliğin başlaması ve bitmesiyle bizim varlığa ansızın girip çıkmamızla tutarlıdır. Bu nedenle, bu argüman genelde düşündüğümüz şekilde var olduğumuzu göstermiyor.
- Normalde kendimizi kendi dışımızda şeyleri duyumsuyor olarak düşünürüz, imgelemleri duyumsamaya dayalı olan, bedenleri olan varlıklar olarak. Ama ikna oluyor ve kandırılıyor olmamız, bedenlerimizin olmaması, duyularımızın olmaması ve imgelemin olmaması ile tutarlıdır. Bu nedenle, bu argüman normalde düşündüğümüz şekilde var olduğumuzu kanıtlamaz.

F. Argüman Hakkında Descartes'ın Ele Almadığı İki Soru:

- Yukarıda (E)'de, Descartes'ın, argümanın yalnızca zihinsel etkinlikte bulunduğumda var olduğumu gösterdiğini düşündüğünü gördük. Bu benim varlığa ansızın girip çıkmamla tutarlıdır. Ama bu argüman çok da şey kanıtlıyor mu? Yalnızca zihinsel etkinlik devrelerinde düşünen bir şeyin var olduğu savına izin veriyor görünmekte. Bu varlıkların herhangi birinin herhangi bir diğeriyle aynı olduğunu neden düşünelim?
- Neden düşünmenin bir "ben" içerdiği sonucuna varalım? Descartes "düşünüyorum"dan düşünen şeyin varlığına, düşünen bir özneye gidiyor. Ama "düşünüyorum" öncülüne mi yoksa daha zayıf olan, açıkça bir özne varsaymayan "düşünce yer alıyor" öncülüne mi hakkı var? Belki düşünmenin ve kendinin farkında olmanın bir arada bulunduğunu varsayıyor.

[1] Türkçeye çeviren: İsmet Birkan, BilgeSu Yayıncılık, Ankara 2007; s.21.

[2] A.g.e., s.22.